

Kult ako odpoveď človeka na Božie zjavenie a starozákonný kultový život

Boh sa zjavil. Hoci je Boh človekovi skrytý, predsa nie je skrytý celkom. Človek do istej miery môže niečo vedieť o Bohu: predovšetkým spoznáva nutnosť Božej existencie. Uvedomuje si, že požiadavka existencie Boha vyhovuje ľudskému rozumu. Ba dokonca Boh sa aj dáva spoznať. Ak sa pýtame, prečo je Boh skrytý, najpravdepodobnejšia odpoveď spočíva v tom, že je to preto, aby človek hľadal Boha a snažil sa mu priblížiť. Totiž hľadaním Boha človek rastie, zušľachtuje seba a tak sa stáva schopným raz vidieť Boha a spočinúť v spoločenstve s ním vo večnosti priamo a počas časného života komunikovať s ním prostredníctvom Božej milosti. Boh sa teda zjavuje človekovi. Pod Božím zjavením rozumieme udalosť sebazdelenia Boha človekovi slovami a činmi, v ktorých človek spoznáva nielen Boha, ale spoznáva aj pravdu o sebe.

Rôzne kultové prejavy a formy. Na Božie zjavenie človek reaguje najvlastnejším spôsobom tým, že prejavuje Bohu kult. Ide o určité symbolické úkony, obrady, spev, modlitby a iné prejavy, ktoré človek výslovne zameriava na Boha s cieľom osláviť ho a prejaviť mu svoju podriadenosť a úctu, prípadne ho prosiť o svoje potreby. Pri náboženských praktikách človek nezriedka upadol aj do určitých omylov. Tie nastali vtedy, keď sa niektorým veciam alebo znakom či postojom pripisovala taká účinnosť a moc, akú im Boh nedal. Takýto druh viery sa nazýva povera. Tá môže nastať aj vtedy, keď sa ináč pravým znakom alebo veciam v kulte pripisuje magická dôležitosť iba ich vonkajšej, materiálnej stránke (porov. KKC 2111). Iným omylom je modloslužba, ktorá spočíva v zbožšťovaní toho, čo nie je Boh. Modloslužbou je, keď si človek uctieva stvorenie namiesto Stvoriteľa, či už ide o veci (bôžikovia), zlých duchov (satanizmus), moc, rozkoš, peniaze, rasu, štát... S modloslužbou môže súvisieť aj veštenie, mágia alebo čarodejníctvo. Ide tu vždy o prevrátenie toho, citu pre nadprirodzené hodnoty, ktorý je človeku vrozený.

Jestvujú však mnohé správne formy náboženských prejavov, ktoré v sebe zahrnuje pojem kult. Základným prejavom kultu je modlitba (Ž 19,15). Modlitba k Bohu prináša človeku skúsenosť kontaktu so živým Bohom a to je pre človeka povznášajúce. K modlitbe patria určité časy dňa (čas pre modlitbu), týždňa (sviatočné dni, nedeľa, resp. sobota v Starom zákone) a pod. Človek sa odhodlal aj na prinášanie obiet, ktoré predstavujú zrieknutie sa nejakej veci, ktorú človek obetuje Bohu. V celých dejinách ľudstva je možné nájsť prípady

úplného obetovania seba službe Bohu. V jednotlivých náboženstvách (prirodzených aj zjavených) jestvujú príklady bezvýhradného zasvätenia seba Božej službe.

Kult ako výstup do nad-prirodzena. Významným dôvodom kultu okrem zamerania na Boha je aj ľudský dôvod. Totiž človek, ktorý vykonáva kult alebo sa na ňom priamo zúčastňuje, sa prostredníctvom kultu dostáva akoby za svoj – či nad svoj – ľudský horizont. V kultovom úkone má človek možnosť vystúpiť nad všednú každodennosť a prekračovať horizont ohraničeného rámca ľudského života. Systematickým rozvinutím kultových úkonov vzniká liturgia. Liturgia v kresťanskom zmysle sa rozumie ako „verejné dielo“, „služba v mene ľudu alebo v prospech ľudu“. Boží ľud sa tak zúčastňuje na „Božom diele“ (porov. KKC 1069). Liturgia a kult sa tak stávajú miestom či situáciou „vlastného seba prekročenia na ceste k chrámu, k spoločnému strenutiu jediného ľudu pred jediným Bohom“ (kard. J. Ratzinger, *Duch liturgie*, Trnava 2005, s. 53). Teda v liturgii a kulte človek prežíva svoju najvlastnejšiu identitu a pravú slobodu, ktorá je preň zároveň perspektívou k nadprirodzenému svetu. „Človek je bytosťou, ktorá sa prekonáva o nekonečno.“ (B. Pascal)

Jednotlivé kultové úkony. K najstarším kultovým prejavom, o ktorých nám hovorí Božie zjavenie, patria jednotlivé úkony ľudí, ktorí obetovali Bohu nejaké veci, predmety alebo zvieratá. Reprezentantmi tohto typu kultu sú napríklad Ábel (Gn 4,1nn), Noe (Gn 8,20), Abrahám, Jakub a ďalší. V istom zmysle aj Kain obetoval Bohu, avšak jeho obeta nebola úprimnou, Kain tu nechcel „prekročiť seba“ smerom k nadprirodzenému svetu, lebo neobetoval najcennejšie a neobetoval to úprimne ako prvok, cez ktorý by sa bol chcel dostať k Bohu, preto Boh túto obetu neprijal a Kainovi sa ako dôsledok dostavil hnev a zamračená tvár... (porov. Gn 4,5).

Spomenuté kultové úkony v dávných dobách vykonával vždy najhlavnejší člen ľudského spoločenstva. Bol to obyčajne otec rodiny, kmeňa, mesta a pod. Bolo to tak preto, lebo v kultovom úkone muselo vždy byť podľa ľudských možností ideálne: tak obeta ako aj obetujúci. Preto sa aj na úrovni väčších spoločenstiev, napr. mestského štátu kňazská funkcia automaticky zverovala kráľovi (porov. Melchizedech, kráľ Salema; Gn 14,17-24).

Spoločné kultové úkony – liturgia. Starozákonné knihy, najmä Mojžišove knihy, nám prinášajú bohatý materiál hovoriaci o kultovom živote Izraela. Starozákonný Boží ľud aj pred Mojžišom poznal kult a praktizoval aj nejaké formy liturgie, ale vlastná liturgická činnosť sa v Izraeli začala rozvíjať až pozitívnym prejavom Božieho zjavenia v tejto oblasti a príchodom Mojžiša na scénu izraelských dejín. Knihy Exodus a Levitikus hovoria podrobne o tom, ako Mojžiš dostal jednotlivé pokyny na vykonávanie kultu a organizovanie prvých liturgických úkonov. Dá sa predpokladať, že v neskorších obdobiach boli Mojžišove

liturgické zákony dopĺňané a aktualizované. Vždy sa to však dialo v súlade s Mojžišovým podstatným základom a v jeho duchu. Hlavnými liturgickými miestami boli: Sichem, Beršeba, Mamre, Betel, Gilgal, Dan a nakoniec to bol výlučne Jeruzalem. Hlavnými prvkami kultu bola archa zmluvy, stánok stretnutia, Dekalóg a manna, obetné dary (obetné zvieratá, potravinové a nápojové obety, predovšetkým chlieb a víno, soľ, olej, múka a pod). Liturgia je spoločný úkon ľudí, ktorí spoločne vzdávajú Bohu kult. Prežívajú pritom hlbokú skúsenosti spoločného „sebaprekročenia“ – t.j. spoločnej skúsenosti vlastnej slobody pred Bohom. Liturgiu preto možno chápať ako „predsieň neba“. Je to najvlastnejšie „miesto“ stretnutia Boha a ľudí. Preto je veľmi dôležitá aktívna účasť zhromaždených a spoločný postup podľa zaužívaných pravidiel spolu s patričným vnútorným uspošobením každého účastníka liturgie.

Kňazský úrad v Izraeli a účasť prorockého prvku na kvalite liturgie. Ustanovenie starozákonného kňazstva bolo popri všetkých liturgických úkonoch najhlavnejšou Mojžišovou činnosťou. Mojžiš z Božieho rozhodnutia ustanovil kmeň Léviho za kňazský kmeň. Za čias kráľa Dávida (1004-965 pred Kr.) žil kňaz Sádok, od ktorého ako od užšej vetvy Áronovho rodu odvodzovala svoj pôvod veľkňazská línia. Léviho kmeň nedostal do dedičstva nijaké územie v Zasľúbenej krajine (dostal iba mestá na bývanie v celej krajine; porov. Joz 21), pretože jeho podielom mal byť Boh JHWH. Kňazi a leviti teda vykonávali v Izraeli a do istého času aj na iných miestach kult, ktorý spočíval v prinášaní obiet a v posväcovaní ľudu.

Samozrejmom súčasťou kňazského úradu v Izraeli bola svätosť kňazov. Táto požiadavka však nebola vždy naplnená, preto proroci často napomínali kňazov, ale aj celý boží ľud, aby vykonávali liturgiu s patričným vnútorným uspošobením. Vo viacerých prorockých spisoch sa objavujú výčitky na adresu kňazov, ktorí vykonávali kult formalisticky a bezducho (Am 5,21-24). Náboženský kult a liturgia mali byť výrazom autentickej viery prejavovanej v každodennom živote a mali k nej viesť. Takýmto spôsobom sa liturgia celý kultový život jednotlivca aj celého národa mal stať výchovným prvkom človeka a mal predstavovať najlepšiu prípravu vyvoleného ľudu na prijatie Mesiáša.

